

In: *AD Drechtsteden*, 1 oktober 2011

Professor onderzocht het gedwongen vertrek

‘Burgemeesters vallen vaker’

Richard Clevers

Het lot van de burgemeester in Sliedrecht is nog immer ongewis. „Als een burgemeester eenmaal zo’n tijd weg is, komt hij zelden terug. Ik heb dat nog niet meegemaakt,” zegt professor Arno Korsten. Hij deed grootschalig onderzoek naar de val van burgervaders.

In Sliedrecht hielden gemeenteraadsleden de kaken deze week nog stijf op elkaar. Het oordeel over burgemeester Martin Boevée moeten zij nog vellen.

Er verscheen een rapport met forse kritiek op de burgervader die in april tijdelijk opstapte omdat hij in opspraak was geraakt.

Maar op de vraag of Boevée nog terug kan komen, weigeren raadsleden vooralsnog te antwoorden.

Volgens prof. dr. Arno Korsten, emeritus hoogleraar bestuurskunde, zou een terugkeer in elk geval uniek zijn. „Ik kan niet oordelen over de situatie in Sliedrecht. Maar in zijn algemeenheid: Als een burgemeester eenmaal zo’n tijd weg is, komt hij zelden terug. Ik heb dat nog niet meegemaakt.”

Korsten deed onderzoek naar het gedwongen vertrek van maar liefst 49 eerste burgers.

De situatie waarin Sliedrecht nu verkeert, het zwijgen van de gemeenteraad, herkent hij wel. Een periode van ‘windstilte’ is in situaties als deze heel gebruikelijk. „Het is normaal dat je na het verschijnen van zo’n rapport, twee of drie dagen en zelfs nog wat langer niets hoort.” Korsten noemt dit ‘de afwikkelingsfase’. Achter de schermen wordt onder meer gekeken naar de in te nemen posities en de eventuele financiële afwikkeling. „Er wordt bijvoorbeeld uitgezocht of de burgemeester recht heeft op wachtgeld en hoeveel dat is.” Ook bekijken betrokkenen of er op een ‘elegante manier’ afscheid kan worden genomen van de eerste burger. „De vraag is: kan het zonder veel gezichtsverlies?”

Scenario’s

Er zijn meerdere scenario’s, schetst de professor. Raadsleden vragen zich af: het vertrouwen opzeggen of toch maar niet en wel een signaal afgeven? Uiteindelijk is het de Commissaris van de Koningin, die ook cruciaal is in het traject.

Een gemeenteraad kan de burgemeester niet naar huis sturen. Officieel dan. „Maar de raad kan wel ernstige kritiek leveren op de burgemeester. Of een motie van treurnis of wantrouwen aannemen,” zegt Korsten. „Een Commissaris van de Koningin zal daar goed naar luisteren. Zijn er verstoorde verhoudingen, dan is het over en sluiten en rapporteert de commissaris aan de minister”

De commissaris kan bijvoorbeeld ook besluiten om de waarnemend burgemeester nog een tijdje in Sliedrecht te houden, zegt Korsten. Een nieuwe burgemeester krijgt het baggerdorp sowieso pas als de rust is wedergekeerd. Een nieuwkomer mag immers nooit in een explosieve situatie terecht komen, legt de professor uit. Weer snel iemand afbranden, is ongewenst.

In Tilburg ontstond twee jaar terug een opmerkelijke situatie, brengt Korsten in herinnering.

Een meerderheid in de Tilburgse gemeenteraad wilde van toenmalig burgemeester Ruud Vreeman af. Maar de burgervader zelf wilde aanvankelijk van geen wijken weten. Na een gesprek van de Commissaris van de Koningin met de fractieleiders koos Vreeman alsnog eieren voor zijn geld. „Als het vertrouwen eenmaal weg is, ben je als burgemeester gezien,” weet Korsten.

Voorkomen

In zijn onderzoek naar gevallen burgemeesters trok hij een opvallende conclusie: De helft van de aftochten had voorkomen kunnen worden als een burgemeester eerder gezien dan zijn positie afbladderde en zich hersteld had.

Een vertrek van de burgemeester komt namelijk 'nooit als een donderslag bij heldere hemel', zo betoogt hij. Er is doorgaans weliswaar één gebeurtenis die de val inleidt, een affaire die de aandacht trekt, maar die staat nooit op zichzelf. Het rommelt meestal al langer, al heeft de burgemeester in kwestie dat zélf vaak niet in de smiezen.

Zodra de bom eenmaal gebarsten is, en de affaire op straat ligt, is er geen houden meer aan. Er komen steeds meer gevoelens van onvrede aan het licht. Vaak wordt er een onderzoek ingesteld, zoals ook bij Martin Boevée gebeurde. „Dan komt er steeds meer bij,” zegt Korsten. „Een wethouder meldt bijvoorbeeld ineens dat hij het toch wel jammer vond dat de burgemeester nooit eens zijn kamer binnen kwam lopen, om een kop koffie te drinken. Of de burgemeester de onhebbelijkheid had om werkelijk altijd gelijk te willen krijgen.

Zelfs positieve kwaliteiten die de burgemeester eerst nog werden toegedicht, krijgen dan ineens een negatieve lading. „Een burgemeester die eerst als heel daadkrachtig werd ervaren, krijgt dan het verwijt dat hij te veel op eigen houtje doet. Of dat hij de wethouders te weinig ruimte geeft om de gloriëren.”

Ook Martin Boevée kreeg in Sliedrecht het verwijt dat hij te 'solistisch opereerde'.

Foute pad

Een burgemeester kan dat voorkomen door tijdig in te zien waar het fout kan gaan. 'Reflectief vermogen', heet dat in dure woorden. „De burgemeesters die vallen, hebben niet tijdig en niet goed in de gaten wat er aan de hand is. Ze zien niet dat ze op het foute pad zitten,” legt professor Korsten uit.

„Ze zouden bijvoorbeeld een coach moeten nemen, die hen daarop wijst.” Een burgemeester heeft mensen nodig die hem ook durven tegenspreken, zegt Korsten. Dat kan ook een wijze gemeentesecretaris zijn als een burgemeester voor deze persoon open staat „It's lonely at the top. Maar wie schudt de burgemeester wakker? Als hij bijvoorbeeld vaak gaat lunchen met zijn assistente, een mooie blonde meid, moet er iemand zijn die zegt dat dit een verkeerde indruk kan wekken.”

Vroeger was je burgemeester voor het leven, zegt Korsten. Maar die tijd is voorbij.

Burgemeesters lijken steeds meer op wethouders, en vallen vaker. Als het vertrouwen wegvault, ben je gezien, net als voor wethouders geldt. „Het is een mooie functie maar er wordt meer en meer op je gelet. Als je in je privétijd een aantal keren veel te hard over de snelweg rijdt, dan komt dat op de lat te staan. Dan toon je niet dat je een voorbeeldrol vervult. Vroeger was er meer afstand, hadden mensen meer onzorg voor een burgemeester of arts. Het ambt psychologiseert nu. Je moet meer letten op of je gedrag door de beugel kan hoe je gedraagt.”

Ervaren

Opvallend in het onderzoek van Korsten is dat het vaak de ervaren burgemeesters zijn die struikelen. Ze vinden hun Waterloo meestal niet in hun eerste gemeente. „Ze vallen niet op hun eerste job.” Korsten gebruikt de metafoor van een gearriveerde voetballer. „Stel jij bent Bryan Roy. Je kant aardig pingelen, speelt bij een grote club. Maar dan komt er een trainer die zegt: 'Jij moet voortaan ook verdedigen', terwijl jij dat helemaal niet wil. Dan komt het aan op adaptief vermogen. Je moet bekijken hoe serieus de vraag van de trainer is, en of jij je misschien toch kunt invoegen.” Ook burgemeesters moeten zulke wendbaarheid tonen en zich dus altijd aanpassen in een nieuwe gemeente.

Verder maakt het uit in welke gemeente een burgemeester aan het roer staat. In een gemeente met veel kleine politieke partijen in de raad is de kans op een valpartij groter. „Dat is net een apenrots. Daar zitten allemaal aapjes op een kleine ruimte, die naar elkaar bijten. In zo'n raad is het ook dringen en is het vuur zo maar ontstoken”

Populair

Maakt het nog uit hoe populair een burgemeester is bij de bevolking? Nee, antwoordt Korsten stellig. In zijn onderzoek zaten ook burgemeesters die bij het volk erg geliefd waren; het hielp hen niet om overeind te blijven. Martin Boevée kreeg steun van een actiecomité, dat zelfs een lied voor hem schreef. „Maar als het er op aan komt helpt geen liedje,” zegt Korsten. Ook Gerd Leers was in Maastricht als burgemeester erg populair, maar moest toch vertrekken. Gerd Leers toonde tegelijkertijd aan dat een struikelpartij voor een burgemeester géén ‘einde carrière’ hoeft te betekenen; hij is nu minister. Mede dankzij ‘georganiseerd en discreet meedenken’ van vertrouwelingen. Volgens Korsten zijn er meer voorbeelden van burgemeesters die ergens anders weer prima functioneren. Ook Boevée kan in theorie binnenkort al weer aan de slag. „Misschien is er in een andere provincie toevallig net een waarnemend burgemeester nodig.”